

BIBLIOTECA LIGII ANTIREVIZIONISTE ARAD.

Nr. 1.

Tratatul dela Trianon
poate fi revizuit, — dar
*numai spre Tisa. Incoace
nu, nu, niciodată!*

LA CINCISPREZECE ANI
DELA
DESROBIREA JUDEȚULUI ARAD.

TIPARUL TIPOGRAFIEI DIECEZANE
ARAD, 1934.

Cuvânt înainte.

Crâncenul război de cinci ani, ce trecu, avu și el o parte bună. Făcu să se prăbușească împărăția Austro-ungară, o alcătuire politică pe fundament de nedreptate și de minciună. Popoarale subjugate sute de ani își câștigară libertatea, de a hotărî ele asupra sorții lor.

Românii din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș în marea *adunare dela 1 Decembrie 1918 din Alba-Iulia* hotărî: Unirea pe veci cu frații de peste Carpați; într'un stat mare și independent — *România-Mare*, pe care o înfăptuise odinioară, *la a 1599, Mihai Viteazul*.

Ultima svârcolire a Ungurilor, impilatorii de o mie de ani ai părinților, moșilor și strămoșilor noștri, fu înfrântă de viteaza Armată Română, care la *4 August 1919*, intră triumfătoare în Budapesta și intronează ordinea și liniștea în Ungaria aprinsă de revoluția roșie alui Kun Béla.

Suferințele poporului românesc, în cursul celor o mie de ani lupta dărză ce a dus-o, cu mii și mii de jertfe, pentru susținerea ființei sale, au fost urmate de o recunoaștere, din partea popoarelor luminate depe globul pământesc, a drep-

tății cauzei noastre. *La 4 Iunie 1920* s'a subscris la Trianon (lângă Paris) contractul de pace, prin care hotărările de astăzi ale României au fost pentru totdeauna recunoscute chiar și de către Ungaria.

Nemeșii unguri însă, cari o mie de ani au furat roadele muncii părinților, moșilor și strămoșilor noștri, nu s'au putut împăca cu noua stare de lucruri; și-au pierdut iobagii și pământurile. Ca să trăiască, trebuiau să se pună la muncă, să ude și ei cu lacrimi și cu sudoare pământul și să-l îngrășe cu sângele lor așa cum a făcut poporul românesc. Trântorilor însă numai de muncă nu le arde. Și atunci le-a venit în minte, să încerce, să facă calea întoarsă.

S'au pus cei nemeși să muțască, la început în taină și apoi pe față contra ceea ce făcuse în anul 1920, contra hotărârilor României, pentru a ne subjuga din nou. Au dat năvală asupra tratatului de pace dela Trianon, căutând să convingă lumea, că acel tratat este nedrept și că prin urmare trebuie desfăcut.

Cu bani falși (capul bandei a fost principele Windischgratz) și parte împrumutați dela jidovi, — cărora și-au zălogit averile —, nemeșii din Budapesta au pornit în apus, să cumpere suflete. Au reușit până astăzi să câștige, în acest mod,

câteva sute de persoane în Italia, în Germania și chiar și în Anglia, cari lăsându-se amăgiți cu minciuni și cu bani, să îmbrățișeze cauza ungurească numită *revizuire*.

Revizuire înseamnă desfacerea contractului dela Trianon, sau dărâmarea frontierelor Țării românești și punerea noastră din nou în jugul unguresc.

Contra acestei acțiuni criminale a nemeșilor unguri se ridică astăzi *Liga Antirevizionistă*, care prin scris și cu cuvântul va face *să se știe în toată lumea, că acest pământ a fost totdeauna și este și astăzi românesc, că jalbele ungurești sunt pe deantregul mincinoase și că până la ultimul român vom apăra, dacă trebuie și cu arma în mână, hotarele de astăzi ale scumpei noastre Români.*

Tot românul bun trebuie să se înscrie în Liga antirevizionistă.

Martirii noștri din 1918—1919

Trei capi de bandiți.

Pe ușa casei unui învățător din Hălmagiu, azi profesor în Arad, au scris trei unguri în anul 1919, înainte de a fugi din calea armatei românești următoarele cuvinte, pe cari le dăm așa cum au fost scrise:

„Jaj nektek bocskorosoknak. Itten laktak härman, magyarok, de ezek mindegytől hirhedt haramia-vezérek voltak és a papok rémei, de ha visszajövünk pár napon belül, ottan fű nem terem, ahová lépünk, kő kövön nem marad. A három haramia vezér Szűcs János, Szabó Ferenc, Szabó Sándor”. (In românește ar fi așa: vai vouă opincarilor. Aici au stat trei unguri,

Iar aceştia toţi şefi de bandiţi şi groaza preoţilor, dar dacă ne întoarcem în câteva zile, unde vom călca, iarbă nu va creşte, piatră pe piatră nu va rămânea. Cei trei şefi de bandiţi: Szücs János, Szabó Ferenc, Szabó Sándor).

Cu aceste cuvinte s'au despărţit ungurii de noi. Le-am pus aci, ca să ne aducem aminte de ele acum la 15 ani dela despărţire. Suntem oameni şi trecutul trebuie să ne fie spre învăţătură. Ar fi păcat să uităm învăţătura pe care ne-au dat-o ungurii.

Astăzi în Ungaria şi în copilaşii cei mai mici de şcoală se seamănă o ură înverşunată faţă de români. Toate cărţile lor de şcoală sunt pline de otrava acestei uri, de gândeşti că pe toţi vreau să-i facă bandiţi.

Cultura Ungurească.

Ar fi fost deajuns să cunoaştem scrisoarea celor trei capi de bandiţi,

spre a ști ce înseamnă cultura ungurească. Groful Apponyi Albert văvând la 16 Ianuarie 1920 la Trianon cât pământ s'a tăiat din fosta Ungarie, a început să se plângă, că pământurile acestea ajung la țări fără cultură. Acum mai nou, un alt grof, Bethlen István iarăș spunea în Anglia, că Ungaria, țară cu atâta cultură nu poate trăi văzându-și pământurile date țărilor fără cultură. Nouă nu ni se cuvine să spunem ce înseamnă cultura ungurească, ci lăsăm s'o spună ei, ungurii. Un episcop al ungurilor scriind despre cultură zice: „*Én nem akarom mondani: vakard meg a magyar és lásd mi kerül ki belőle, hanem bizonyos, hogy egy kis Ázsia kerül ki belőle*“ (Prohászka Ottokár: Világosság a sötétségben, Budapest, Révai-Bizomány pag. 72). În românește: (Eu nu vreau să zic: scarpină ungurul și să vezi

ce va ieși din el, dar e sigur, că va ieși o bucată din Azia). Episcopul acesta știa foarte bine ce scrie.

Svârcoliri „Culturale“.

O mie de ani am stat în robia ungurilor. Dealungul celor zece veacuri cultura ungurească a scăldat cu sângele părinților noștri pământul Ardealului. Din sudoarea noastră ei și-au ridicat școli înalte, în cari se semăna ura. Pe noi nu ne-au lăsat să avem școli nici măcar în colibe. Au fost vremuri, când nici biserici nu ne-am putut clădi, decât afară de zidurile satelor și orașelor. Scopul lor a fost să ne țină în întunec, ca astfel să poată să stăpânească asupra noastră.

Hristos a înviat și a călcat cu moartea pe moarte, oricât a fost de grea piatra sub care a zăcut în mormânt și oricum a fost mormântul pe-

cetluit. Oricum au vrut ungurii să ne țină în întunec și în robie, dreptatea noastră a trebuit să învieze. Ei și-au dat seama de aceasta foarte bine. Au văzut, că războiul l-au pierdut și că nici județul Arad nu poate să le rămână lor, când e limpede că întreg județul e românesc. Armata românească era așezată pe linia dela Zam peste munți la Hălmagiu și de de aici la Ciucea. Județul Arad era încă la unguri. Dacă ar fi putut, și-ar fi împlinit gândul așa cum ziceau cei trei bandiți, că unde vor călca, nici iarbă verde să nu mai crească, nici piatră pe piatră să nu rămână. Cu alte cuvinte și-au dat ungurii toată silința să arate lumii cultura ungurească. E vremea însă să ni le reamintim și să arătăm lumii, că dovada culturii ungurești nu se află în minciunile grofului Bethlen István, ci în svârcolirile culturale din 1918—1919, când județul Arad

și județul Bihor mai erau sub stăpânirea acelei culturi din Asia.

Mai marii capilor de bandiți.

Cei trei bandiți, cari și-au lăsat scrisoarea în Hălmagiu vor fi fost numai bandiți de rând. În felul acesta lumea ar putea să zică așa: nu poți judeca un popor întreg după bandiții de rând, ieșiți din sinul acelui popor. Și ungurii își au oamenii lor învățați. oameni cu carte, oameni cu o cultură mai înaltă. Să vedem cum s'au purtat aceștia și numai după aceea să judecăm.

Firește, cei trei au fost numai capi mai mici peste bandiți. Peste ei au fost alții mai mari, căci au fost ofițerii. Adevărat, au fost și dacă așteptați ca aceștia să-și fi arătat cultura, putem să înfățișăm și această cultură mai înaltă.

Pe linia Sântana—Otlaca a lucrat un detașament de unguri sub comanda locotenentului Endrész József din Șimand. Se zice că azi e ofițer în armata ungurească. Din porunca acestuia Endrész au fost uciși în noaptea din 8 spre 9 Aprilie 1919 în chipul cel mai îngrozitor tinării preoți Cornel Leucuția și Cornel Popescu din Șimand, iar notarul Florian Heredeu abia a scăpat cu fuga și rănit prin gloanțele detașamentului. Tot acest Endrész a dat porunca pentru uciderea alor patru otlăcani, dintre cari unul Ignat Ungureanu a fost împușcat în gara Otlăci, iar Teodor Rediș, Gheorghe Ioanovici și Ioan Ioanovici, au fost uciși și aruncați în canalul morilor, în locul unde au fost aruncați și cei doi preoți din Șimand. Tot acolo au fost uciși și aruncați în canal doi ruși prizonieri. Unul din ei a ajuns până la moara din Șiclău,

unde a fost scos și înmormântat de către garda națională română de acolo. Tot oamenii de sub comanda lui Endrész, dacă se pot aceștia numi oameni, au ucis în Nădab la 8 Februarie 1919 pe Ioan Popa de 52 ani iar la 9 Aprilie pe Pascu Jurjuț de 54 ani, pe soția acestuia Iuliana născută Gâț de 38 ani, pe fiii lor: Ioan de 10 ani și Valeriu de 8 ani, apoi pe femeia Floarea Cosma de 46 ani. A scăpat ca prin minune Aurel de 12 ani, fiul lui Pascu Jurjuț, căruia i s'au ciuruit hainele de gloanțe, dar n'a fost atins.

Tot banda aceasta a ucis în Cintel pe Ioan Istrate, în ziua a doua de Paști 1919. L-au scos din sat și l-au silit, ca el să-și sape groapa și după ce a săpat groapa l-au omorât. În Zărand au împușcat și au rănit pe femeia Maria Varga soția lui Mistor Varga, care însă a scăpat cu vleață.

Pe linia Sântana—Hălmagiu a lucrat o altă bandă sub comanda sublocotenentului Delhányi Antal și a sublocotenentului Moravetz Károly (acesta din urmă azi e notar în județul Timiș-Torontal). Din ordinul lui Delhányi a fost aruncat și ars la 19 Februarie 1919 în locomotiva No. 51 Pavel Crălnic din Vârfuri, iar Pavel Bogdan a scăpat ca prin minune. Au fost împușcați: la 3 Martie 1919 Ioan Luciu 26 ani și la 16 Februarie 1919 Petru Cotoc, 50 ani din Leasa; Nicolae Groza de 19 ani din Hălmagiu; Ioan Țisca de 36 ani și Vasilie Țisca de 24 ani din Tărmure. Femeia Maria Ciungan din Hălmagiu a fost împușcată la nunta fiicei sale și jefuită de banii miresei. Toma Petrișor de 36 ani și Gheorghe Tuluvan de 22 ani, amândoi din Săliștea Bihorului au fost împușcați la Dealul mare. Indreiu Zenza din Ocnișor a fost

ucis la 8 Noemvrie 1918, iar Gligor Horga tot din Ociu, la 4 Noemvrie 1918 a fost împușcat de către Garda de Oțel. Din Bonțești au fost uciși Alexandru Coțioiu și Mihalu Zăcoiu. Tot la 4 Noemvrie 1918 a mai împușcat garda de oțel pe Culea Pasc din Brusturi și pe Georgele Bătrânu din Vidra.

Tot din ordinul mai marilor peste capii de bandiți a fost prins, și ucis învățătorul sublocotenent Lazar Timpa din Almaș. Acesta venise din munți la Dezna să aștepte armata română. Un jidov din Dezna l-a pârât. În Vineria mare a fost prins în casa comerciantului român, Mihaiu. În aceeași zi pe trenul blindat l-au sfârșit capul cu arma. În gara Pădureni l-au aruncat într'o groapă de var. Aici l-a aflat armata română și l-a înmormântat cu cinste.

Pentru astfel de fapte de bandiți

ungurii cu „înalta lor cultură” ştiau să se însufleţească. Mai marii lor se îngrijiau să laude toate sălbăticiile. Astfel ziarul „Pesti Hirlap” în numărul 43 din 19 Februarie 1919 serie, că sublocotenentul Delhányi Antal a fost citat pe ordinul de zi al armatei ungureşti pentru aceste fapte de vitejie.

Alte sălbăticiii culturale.

Timpul dela izbucnirea revoluţiei din toamna anului 1918 şi până la desrobirea judeţului Arad din primăvara anului 1919, a fost un timp în care cultura ungurească a fost zgândărită puţin şi i s'a arătat toată înfăţişarea asiatică, precum o spunea marele lor episcop.

E peste putinţă să se cuprindă într'o cârtică toate sălbăticiile acestea asiatice. Sunt foarte multe, ale căror urme s'au pierdut în vremile tulbure

de atunci. Un însemnat număr de români au fost prinși în gări, sau chiar dealungul liniei ferate Sântana-Hălmagiu și Sântana-Otlaca, unde opriau trenurile blindate și târau în ele pe cei prinși. Despre cei mai mulți nu se știe nimic. Ca să istorisim toate întâmplările, ar trebui să se cunoască toate și atunci am avea o carte mare a patimilor noastre din acel timp.

Mai amintim însă câteva în treacăt. În Siria a fost ucisă la 19 Februarie 1919 Virginia Hotăranu și fiul ei bolnav, Gheorghe. Sotul și tatăl celor uciși a fost în fruntea organizației naționale românești. Acesta le-a fost păcatul. Legat în lanțuri, în bătăi și scui-piri l-au escortat pe trenul blindat. Au voit să-i aresteze și familia: soția și pe fiul Gheorghe, căci fiul lor, Victor Hotăranu azi avocat în Arad, nu era acasă. Soldații unguri, cari sub comanda ofițerilor cutropiseră Și-

ria, au înconjurat locuința. Ușile erau încuiate. Au intrat pe fereștri. Așa se zice, că Virginia Hotăranu i-ar fi așteptat cu revolverul, iar Gheorghe înarmat cu un cuțit. Și se mai zice, că mulțimea de soldați înarmați până în dinți neputând să dezarmeze o femeie și un bolnav, i-au ucis pe amândoi.

Tot în Siria a mai fost împușcat la 29 Ianuarie 1919 Teodor Baba, care a murit la 12 Februarie în spitalul județean din Arad.

În Aldești la 6 Noemvrie 1918 au fost uciși următorii: Gligor Alda, Sofia Faur Nicolae Lăscuțiu, Pavel Faur și fiul său Pavel, Ioan Faur, Elena Bardan, Elena Petroman, Anghelina Ciev, Floarea Stoia, Antilofie Verșigan, Săveta Lăscuțiu și Cosma Zopota.

La 29 Decemvrie 1918, când generalul francez Berthelot a venit la A-

rad, pe străzile Aradului și pe malul Mureșului s'a pornit o adevărată vânătoare după șubele românilor podgoreni, cari veniseră să vadă pe marele general. Mulți au fost numai răniți, alții au scăpat ascunzându-se. Au fost uciși Leonte Ciorău din Sâmbăteni, Lae Barna din Covăsinți, Dimitrie Raica din Mândruloc, Teodor Gligor din Arad-Șega.

În sălbăticia lor, ungurii au împușcat în chip mișelesc și un ofițer francez și un marocan din armata franceză. În ziua de 24 Martie 1919 ungurii au primit ordin de retragere de pe linia Zam. La marginea comunei Șoimoș francezii au voit să-l dezarmeze, dar ungurii ziceau că vor depune armele la Arad. Francezii s'au învoit. În aceeaș vreme din trenul blindat ungurii împușcau asupra patrulei franceze care umbla pe drumul Radnei. Gloanțele ungurești au ucis pe locotenent

tul care comanda patrula și pe un soldat marocan. Amândoi au fost înmormântați la 25 Martie 1919 în Lipova.

În Petriș au fost uciși 24 oameni, iar 2 au fost răniți. Aici a lucrat garda de oțel formată de elevii școalei militare din Lipova sub comanda unui locotinent. Oamenii, dintre cari unii veniau dela o înmormântare, au fost puși să-și sape groapa, apoi au fost măcelăriți. Iată numele celor uciși la 4 Noemvrie 1918: Ștefan Popa de 34 ani, Ioan Oprea 66 ani, Arsenie Morar 39 ani, Pahomie Dura 33 ani, Pavel Suba 43 ani, Epifamie Fărcaș 32 ani, Nicodim Morar, Iosif Alexa de 23 ani, Nicolaie Pul 57 ani, toți din Petriș, Nicolae Fărcaș 43 ani din Seliște, văduva Mitra Bârlea născ. Suba de 46 ani, din Seliște, Ioan Lăzărescu 43 ani.

La 5 Noemvrie a fost ucis Petru

Petrean de 28 ani, împuşcat pe fereastră şezând la masă, tot atunci Petru Pianga din Ilteu. La 9 Noemvrie au fost ucişi: Antoni Beleu de 33 ani, Iosif Pândea de 23 ani, Gheorghe Pianga de 24 ani, Gheorghe Morar de 28 ani, Teodor Ardelean de 40 ani, Andrei Morar de 34 ani, Ioan Suran de 26 ani, Dănilă Adam de 24 ani. La 10 Noemvrie Gheorghe Roşu din Ilteu a fost luat de garda de oţel, dus şi împuşcat în Zam.

În Bârzava acarul Csáki András dela călea ferată a pârât pe Iosif Ardelean de 30 ani şi pe Zamfir Băltean de 25 ani, că au primit manifeste dela soldaţii români cari se întorceau din prinsoare din Germania. Garda militară a căilor ferate a ridicat pe cei doi spre a-i duce la curtea marţială din Seghedin. Nu i-au dus la Seghedin, nici la altă curte marţială sau la vreo judăcătorie, ci

la Gyoma, unde i-au împușcat între gară și piață.

În Chereluș au fost uciși de bandele ungurești: protopopul Augustin Târziu, Nicolae Tucudean, Teodor Herlo, Pavel Tarce și Gheorghe Burca.

S'a căutat să se constate, cine i-a ucis și s'a aflat numai atât, că ungurii, cultura ungurească i-a ucis în cel mai mișelesc chip. Groful Bethlen István a uitat să pomenească lorzilor din Anglia despre aceste fapte culturale ale neamului său.

Ce dovedesc aceste banditisme?

Un învățat ungur, cu numele Balogh Pál, a întocmit o carte mare intitulată „A népfajok Magyarországon“ tipărită la 1902 de către Ministerul Cultelor și instrucției din Budapesta. În această carte își dă silința să arate cum crește numărul ungurilor în părțile locuite de alte neamuri, după

statistica ungurească pe 50 ani. Tot el spune, ce mare bine este pentru unguri colonizarea ciangăilor la Ghioroc și a altor unguri în satele Țipari, Dezsőháza, Șimonești, Livada, Zimand, Sânleani, Zimandcuz și Vădas și altele din județul românesc Arad. Tot el arată, că din 216 comune au fost atunci : 185 românești, 9 nemțești (dintre cari 2 sunt azi în Ungaria: Elek și Almáskamarás) și 22 ungurești (dintre cari două sunt azi în Ungaria: Nagykamarás și Magyesbózas, iar 8 anume Zimandul nou, Zimandcuz, Livada, Sânleani, Țipari, Dezsőháza, Șimonești, și ciangăii din Ghioroc, sunt colonii icuite între români din veacul trecut.) Cu alte cuvinte cartea ne arată că județul Arad este românesc. (pag. 844—854)

Mai are cartea aceasta niște hărți, dintre cari una arată pământul locuit de români și de slovaci, altă pământul locuit

de unguri, Dacă privești aceste hărți și numai în fugă vezi, că granița arătată de Balogh Pál între români și unguri azi este granița între România și Ungaria.

Banditismele despre care am vorbit foarte și prea pe scurt dovedesc acelaș lucru. Revoluția s'a pornit din Budapesta și a grofului Károlyi și a evreului Kun Bela. Ai crede că dacă-i revoluție și dacă se întâmplă astfel de banditisme în județele Arad și Bihor, cu atât mai mari banditisme se vor fi întâmplat atunci în Ungaria de azi. Dar nu este așa. Dela Budapesta până la Otlaca și până la Oradea nu s'au întâmplat astfel de sălbăticii de tot nici a zecea parte din câte s'au făcut într'unul din aceste două județe românești.

Pentru ce s'a descărcat urgia revoluțiilor lui Károlyi și Kun Bèla numai asupra acestor două județe?

Ca să ne arate, că noi nu suntem ai lor.

Banditismele acestea din toamna anului 1918 și primăvara anului 1919 au fost din partea ungurilor și pentru noi îmbrățișarea de despărțire. A fost sălbatică și sângeroasă îmbrățișarea aceasta dar trebuia să fie așa după o împreună viațuire de o mie de ani și când ea a fost pentru totdeauna

Aduceți-vă aminte.

În cărțile ungurești dinainte de războiu se scria, că românii sunt foarte răzbunători și că au o zicală „Ține minte“. Cărțile ungurești scrise după războiu cu atât mai vârtos își dau silința să ne arate răzbunători, sălbateci, barbari, fără cultură. Așa spre pildă un domn, cu numele Mikes Imre, în cartea sa „Erdély utja Nagymagyarországtól Nagyromániáig“ (Drumul Ardealului dela Ungaria mare la

România mare) zice între altele că Curtea Marțială din Cluj, la 7 Februarie 1920 a condamnat la moarte 5 foști ofițeri unguri un fost elev al școalei de ofițeri, un fost judecător, un fost primar, iar un fost notar public a fost condamnat la muncă silnică. Tot el spune însă și tot în cartea aceea, că cei judecați nu au fost uciși, nici la muncă silnică nu au fost duși, ci au fost sloboziți și trimiși în Ungaria.

Cu alte cuvinte, românii cari sunt așa de „răzbunători“ au judecat, au adus sentință, dar au iertat. Și aci e cultura noastră față de cultura celor ce n'au judecat, dar au ucis mișelește zeci de oameni neînarmați, pașnici, au ucis femei și copii nevinoși. Cultura noastră românească, așa batjocurită cum este de unguri o arătăm prin pacea și buna înțelegere în care trăim și cu ungurii și cu alte

neamuri cari au rămas în țara noastră românească. Cultura noastră românească o arătăm prin iertarea creștinească.

Vreți un alt exemplu despre cultura românească? Iată, văduva preotului Cornel Popescu din Șimand, pe care l-au ucis ungurii s'a mutat în Arad. Acolo a aflat că într'o stradă cu dânsa locuște unul din cei cari au dus pe soțul ei la moarte. Ca să nu-l mai vadă, și-a căutat altă locuință.

Martirii noștri din toate veacurile, dar mai ales cei din anii 1918 și 1919, ne aduc aminte de „cultura“ grofilor, baronilor și a slugilor lor. Ne aduc aminte de ura ce au avut-o aceștia față de români și că ura aceasta în cei 15 ani dela despărțirea sângeroasă a crescut și mai mare și că de s'ar întoarce, pe unde vor călca, iarbă verde nu va crește, piatră pe piatră nu va rămânea.

Cuvine-se să ascultăm porunca martirilor noștri, cari strigă din mormânturile lor știute și neștiute și grăiesc: **Aduceți-vă aminte de moartea noastră.**

Cuvine-se să pomenim în rugăciunile noastre numele martirilor noștri. Sunt așa de mulți martirii pe cari nu-i știm și foarte mulți pe cari nici nu-i vom ști niciodată. E datoria noastră să culegem toate numele și să le cuprindem într'un pomelnic mare. În scopul acesta rugăm pe toți cei cari ar ști despre ei să scrie și să trimită la „Liga antirevizionistă secția Arad” numele celor uciși de unguri în anii 1918—1919, vrâsta celor uciși, unde când și cum a fost ucis și cine l-a ucis, din al cui ordin.

Noi în cele următoare dăm numele puținilor martiri cunoscuți până în prezent:

Preotul Cornel Popescu	Pavel Suba
Preotul Cornel Leucuția	Epihamie. Fărcaș
Învățătorul Lazăr Timpa	Nicodim Morar
Leonte Ciorău	Iosif Alexa
Nicolae Barna	Nicolae Pui
Dimitrie Raica	Antonie Belev
Teodor Gligor	Iosif Bâdea
Ignat Ungurean	Gheorghe Pianga
Teodor Rediș	Gheorghe Morar
Gheorghe Ioanovici	Teodor Ardelean
Ioan Ioanovici	Andrei Morar
Ioan Popa	Pavel Faur, fiul
Pascu Jurjuț	Ioan Faur,
Iuliana Jurjuț	Anghelina Ciev,
Valeriu Jurjuț	Floarea Stoia
Ioan Jurjuț	Antilofie Verșigan
Floarea Cosma	Saveta Lăscuțiu
Ioan Istrate	Cosma Zopota
Gligor Alda	Virginia Hotăran
Sofia Faur	Gheorghe Hotăran
Nicolae Lăscuțiu	Teodor Baba
Pavel Faur	Ioan Luciu
Elena Bardan	Petru Cotoc
Elena Petroman	Nicolae, Groza
Ștefan Popa	Ioan Țisca
Ioan Oprea	Vasilie Țisca
Arsenie Morar	Maria Ciungan
Pahomie Dura	Toma Petrișor

Păndu

Gheorghe Tuluvan	Dănilă Adam
Pavel Crainic	Petru Petrean
Indreiu Zenza	Petru Pianga
Alexandru Coțoiu	Gherorghe Roșu
Mihaiu Zăcoiu	Iosif Ardelean
Gligor Horga	Zamfir Bălțean
Nicolae Pasc	Protopop Augustin Târziu
Ioan Șuran	Nicolae Țucudean
Nicolae Fărcaș	Teodor Herlo
Mitra Bârlea	Pavel Tarcea
Ion Lăzărescu	Gheorghe Burca

Georgele Bătrânu

79

**Să zicem acestora și tuturor celor
necunoscuți martiri ai noștri:**

În veci pomenirea lor.

Desrobirea județului Arad.

Strigătele de durere ale românilor din județul Arad și județul Bihor, cari au fost schingiuiți și uciși atât de sălbătic de către unguri, a fost în aceeșă vreme și strigătul de chemare către frații noștri, de a veni să ne scape din dureri, să ne desrobească pentru totdeauna.

La 1 Decembrie 1918 Românii au cerut alipirea Ardealului ca România. La adunarea națională din Alba Iulia toate satele județului Arad au fost reprezentate prin trimișii lor.

Trupele române după aceasta au trecut munții și au pătruns grabnic în Ardeal, pentru a apăra pe frații lor de sălbăticiile ungarilor.

Județul Arad și împreună cu el și alte părți românești erau însă lăsate pradă ungarilor. Gărzile naționale românești erau înființate în toate părțile, dar armamentul lor lăsa mult de dorit. Nu aveau decât puține puști. În schimb trupele ungurești umblau cu cinci trenuri blindate pe toate liniile ferate din Județ, aveau mitraliere și tunuri și munițiuni foarte multe. Aceste trupe mișcătoare prin județ au schinguit și au ucis în cea mai mare parte oameni pașnici, neînarmați, au ucis un însemnat număr de femei și

de copii nevinovați și au jefuit tot ce găseau de dus.

Armata română era așezată pe linia Zam—Vârfurile—Ciucea și așa mai departe până la Hust. În fața ei erau trupele ungurești. Planul armatei române era următorul : să pornească o puternică ofensivă pe tot frontul pentru a trece Munții Apuseni și spre a ajunge la Orosháza și Seghedin, apoi chiar până la Tisa cu tot frontul.

Înaintarea Diviziei a II de vânători pe văile Crișurilor alb și negru spre a ocupa Șebișul și Radna.

Ofensiva a pornit după acest plan în noaptea de 15 Aprilie pe toată linia. Brigada a IV de vânători a atacat cu 1 batalion din regimentul 10 vânători, altul din 9 vânători și 1 batalion din regimentul Horia, călare pe șoseana Hălmagiu—Vârfurile. Au fost sprijiniți de 5 baterii tunuri de

câmp, 1 baterie obuziere, 1 secție de autotunuri. Trei atacuri s'au pornit deodată: unul pe direcția Măgulicea—Vârfurile, altul spre Zeldiș—Gurahonț, și al treilea spre Basarabasa—Tălagiu.

Ungurii după o împotrivire de câteva ore fug. Românii iau Măgulicea, Dealul Mare, Tălagiul, Zeldișul, Gurahonțul, Bonțeștii. La Mureș prin Zam, Săvârșin ajung la Vărădia.

A doua zi se iau comunele până la Buteni, Șebiș, iar la Mureș până la Radna. Unguri lasă foarte mulți prizonieri, 5 tunuri, numeroase arme, mitraliere, munițiuni, după ce suferiseră pierderi simțitoare. Cari pot, fug. Unii din ei, de spaima cea mare nici nu s'au oprit până la Ciaba și acolo spuneau îngroziți, că soldați din Africa vin. Vezi, bieții oameni, au văzut, că noi românii nu suntem așa albi-

nefi și de spaimă ne-au văzut negri deabinelea.

La 20 Aprilie erau luate comunele Beliu, Ineu, Iermata, iar divizia I vânători era la Măsca. !

De aci încolo, ungurii nu se mai pot opri să se împotrivească. Pun mâna pe ce pot, fură tot ce văd, iau caii și trăsurile din satele neînarmate și fug.

Paștile anului 1919 au fost sărbătorile bucuriei într'o măsură mai mare decât altădată. În acel an patimile au început încă dinainte de Crăciun, căci patimile românilor din județul Arad au fost neasemănate. Săptămâna luminată însă ne-a dat bucuria și pentru Invierea Domnului și pentru îmbrățișarea noastră cu frații cari ne-au desrobii.

Singur orașul Arad rămăsese neocupat de Români. Acolo erau francezii și numai la 17 Maiu s'a dat și

Aradului bucuria de a primi desrobitorii.

Sunt împliniți 15 ani dela desrobirea noastră. Sunt 15 ani decând bandiții și capii lor ne-au scăpat din ghiare. Pe ușa unei case din Hăl-magiu și-au scris toată ura față de noi și că vai va fi nouă de-o fi să se mai întoarcă.

Noi nu ne mai temem și vom ști să ne apărăm împotriva acelor, cari înșiși și-au dat numirea de bandiți.
